

עבודה סוציאלית גאה - על החשיבות והאתגרים של עבודה סוציאלית בישראל עם לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים

בשני העשורים האחרונים אנו עדים לשינויים חברתיים משמעותיים בנראות, במדיניות ובחקיקה הקשורה לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים (להט"ב) בישראל.

הרצח בברנוער בתל-אביב, שאירע באוגוסט 2009, בו נרצחו שניים ונפצעו עשרות בני נוער להט"ב שהיו בפעילות חברתית, העלה את המודעות הציבורית, החברתית והמקצועית לצרכים הייחודיים של להט"ב (Shilo, press 0). הגיל הממוצע של יציאה מהארון בישראל הולך ויורד, ועומד כיום על 14 (פזמונילוי, שילה ורוגל, 2017). תאים משפחתיים חד-מיניים הולכים ונרקמים, ואנו עדים לשיח ציבורי ומקצועי ער על אודות האתגרים, המדיניות והחקיקה הקשורה להכרה בהורות של זוגות מאותו מין ולמאבק למימוש היכולת להרחיב את התא המשפחתי הגאה בישראל. אנו עדים לנראות גבוהה יותר של טרנסג'נדרים במרחב הציבורי ולאתגרים הייחודיים הקשורים לזהות מגדרית זו (זלצמן וגל, 2015). כמו כן, בשנים האחרונות עולה המודעות לזהויות מולטי-מישיות (ביסקסואליות, פאנסקסואליות, פוליסקסואליות ועוד) ולקשיים הייחודיים שהם חווים - הן בחברה הכללית והן בתוך הקהילה הגאה.

מצבם החברתי והבריאותי של להט"ב

במקביל לשינויים החברתיים ולהגברת הנראות והמודעות לנטייה מינית שאינה הטרוסקסואלית ולזהות מגדרית שאינה סיסג'נדרית (סיסג'נדריות היא מצב של הלימה בין הזהות המגדרית לבין המין הביולוגי, בעוד טרנסג'נדריות היא פער שאנשים חשים בין הזהות המגדרית לבין מינם הביולוגי), מחקרים מצביעים על הבדלים בבריאות הנפשית והפיזית של להט"ב לעומת זו של הטרוסקסואלים וסיסג'נדרים: להט"ב נמצאים בסיכון גבוה יותר לבריאות נפשית ירודה ולמצוקה, כולל סכנה לאובדנות ולפיתוח דיכאון (Burton et al., 2013), לשימוש בחומרים ממכרים (Goldbach et al., 2016), לבריאות פיזית נמוכה (Shilo & Mor, 2014), ולאפליה במסגרות תעסוקה וחיים בעוני (קופפר, 2016). ההסברים לפערים אלו בבריאות הנפשית והפיזית הם אפליה וסטיגמה חברתית, המובילות לקיומם של לחצים ייחודיים - חיצוניים ופנימיים, אשר מתבטאים בתוקפנות גלויה וסמויה כלפי להט"ב, חוויות של דחייה חברתית, קושי בקבלת הנטייה המינית או זהות המגדר (על ידי האדם וסביבתו), הסתרת הנטייה המינית או זהות המגדר מאחרים וחשש מדחייה על ידי הסובבים - משפחה, חברים, אנשי טיפול והחברה בכלל (Meyer, 2003; 2015; Shilo, Antebi, & Mor, 2015; Shilo & Mor, 2014).

מה לעבודה סוציאלית וללהט"ב?

התפתחויות חברתיות אלו, ומצבם החברתי, הנפשי והפיזיולוגי של להט"ב, מרחיבים את הממשקים שבהם העבודה הסוציאלית נדרשת לנושאים הקשורים לנטייה מינית ולזהות מגדר: גובר הסיכוי שעובדים סוציאליים יטפלו בלהט"ב הפונים לסיוע וזקוקים להתערבות של עובדים סוציאליים (במסגרות העובדות עם ילדים ונוער, במחלקות לשירותים חברתיים, בעבודה עם הגיל השלישי), והולכים ומתרחבים הנושאים הקשורים ללהט"ב הקשורים ישירות לתחומי האחריות של עובדים סוציאליים (כגון תסקירים בבתי משפט הקשורים להורים להט"ב, מערך האימוץ והאומנה,

סיוע לנוער וצעירים במצוקה ועוד).

בעוד קוד האתיקה של העובדים הסוציאליים (2018) מורה לאנשי המקצוע שלא להתעלם מביטויי אפליה על בסיס נטייה מינית ולפעול לביטולם, ממצאי מחקרים מצביעים על כך שישנם עובדים סוציאליים האוחזים בעמדות שליליות כלפי להט"ב, חשים אי-נוחות לטפל בפונים להט"ב, ובעיקר - חסרי ידע על המאפיינים של להט"ב ועל דרכי הסיוע להם (שילה, 2009; Shilo, Gavriel-fried, & Cohen, 2016).

עבודה סוציאלית ולהט"ב בישראל - בין הגברת מודעות להתעלמות

התייחסותה של העבודה הסוציאלית כפרופסיה, ושל עובדים סוציאליים כאנשי מקצוע, לסוגיות הקשורות לנטייה מינית, זהות מגדר וסיוע בקידום רווחת חייהם של להט"ב - נעה בין עלייה במודעות לחשיבות ולרלוונטיות של סוגיות אלו, לבין התעלמות, חוסר התייחסות ולעתים התנגדות לעיסוק בנושא.

מחד גיסא, ראינו השנה התגייסות מרשימה של איגוד העובדים הסוציאליים ושל חברות וחברי סגלי בתי הספר לעבודה סוציאלית, וכן התרחבות פעילות התא הגאה של העובדים הסוציאליים באיגוד במאבק כנגד עמדת המדינה (שהתנגדה לשינוי חוק האימוץ כך שיאפשר לזוגות מאותו מין להיות מועמדים לאימוץ בצורה שווה לזוגות הטרוסקסואליים). נוסף על אלה, משרד העבודה והרווחה מרחיב את שירותיו לנוער ולצעירים להט"ב, ויותר שירותים ייעודיים מוקמים על ידי רשויות מקומיות, משרד העבודה והרווחה והמוסד לביטוח לאומי ומספקים שירות ללהט"ב (דירות מעבר לטרנסג'נדרים, מקלטים לנוער וצעירים להט"ב חסרי קורת גג, מועדונים חברתיים לנוער להט"ב ועוד).

מאידך גיסא, כאשר עלה נושא טיפולי ההמרה המתבצעים בקטינים ובגירים על ידי עמותות בישראל, כשחלק מהמטפלים הנוקטים בפרקטיקה זו, שהוכרה כפוגענית ומסכנת (APA, 2009), הם עובדים סוציאליים, לא התקיים דיון ולא הופצה עמדה מפורטת של האיגוד, למעט הצטרפות לעמדתה המקצועית של הסתדרות הפסיכולוגים בישראל (הסתדרות הפסיכולוגים בישראל, 2011), המתנגדת לפרקטיקת טיפולי ההמרה.

כמו כן, בדיונים המתקיימים בסוגיות הקשורות ללהט"ב, כגון דיוני ועדות הכנסת בנושאים כמו משפחות להט"ב, נוער להט"ב, קשיים בתעסוקה של טרנסג'נדרים ועוד, זירת הדיון כוללת לרוב משפטנים ופסיכולוגים, בעוד עובדים סוציאליים בוחרים להדיר רגליהם מעיסוק בסוגיות אלו של מדיניות, שלרוב משפיעות ישירות על עבודתם.

ברמה הפרטנית, ראינו בשנה האחרונה דיונים ערים ויצריים שהתקיימו בפורום הסגור של איגוד העובדים הסוציאליים בפייסבוק, בהם עלתה התנגדות קשה של חלק מהמתדיינים לעיסוק של פרופסיית העבודה הסוציאלית בסוגיות הקשורות לנטייה מינית ולזהות מגדר. בחלק מהמקרים, נוכח אמירות בוטות וקשות והתלהטות היצרים בדיונים אלו, נאלצו האחראיות על האתר לסגור את הדיונים לתגובות.

בעדויות העולות בדיוני הפייסבוק הללו ובמחקרים שנערכו בנושא, עובדים סוציאליים רבים מעידים שלא נחשפו כלל לסוגיות הקשורות לנטייה מינית ולזהות מגדר במהלך לימודיהם לעבודה סוציאלית (Shilo et al., 2016). מבדיקה שערכתי בתכניות הלימודים באוניברסיטאות ובמכללות, עולה כי קורסי בחירה בתחום זה בלימודי התואר הראשון והשני מוצעים כיום רק בשלושה מוסדות.

סוציאליים, שירותים מקצועיים ואיגוד העובדים הסוציאליים יפעלו בפעולות סגור וייזמו שינוי מדיניות המקדמים היעדר אפליה ורווחה חברתית ואישית ללהט"ב.

לדעתי, אסור שדיונים לגבי מדיניות הקשורה ללהט"ב יישארו במרחבים החוקיים/משפטיים בלבד, כפי שנעשה לרוב עד כה. חשוב שעובדים סוציאליים ישתתפו בדיונים בוועדות הכנסת בסוגיות הקשורות למשפחות גאות, לתעסוקה של להט"ב ולאתגרים בתחום החינוך הקשורים לנטייה מינית וזהות מגדר, ויביעו את הקול המקצועי הייחודי לעבודה הסוציאלית, הרואה את ההיבטים המערכתיים, האישיים והחברתיים הקשורים לסוגיות אלו. בהיבטים אלו, חשוב שאיגוד העובדים הסוציאליים ימשיך להביע עמדה מקצועית נחרצת בסוגיות הקשורות ללהט"ב ויחזק יוזמות כגון התאגדה של העובדים הסוציאליים. נוסף על כך, חשוב שעובדים סוציאליים (להט"ב ואחרים שנושאים אלו חשובים להם) יצטרפו לתא הגאה ולפעילותו ויגבירו את הנראות ואת ההכרה בחשיבות ההתייחסות ללהט"ב בתוך הפרופסיה.

רשימת המקורות

- הסתדרות הפסיכולוגים בישראל (2014). *נייר עמדה בנושא טיפולי המרה*. תל-אביב: הסתדרות הפסיכולוגים בישראל.
- זלצמן, ב', וגל, י' (2015). מעבר בטוח: דירת מעבר לצעירות טרנסג'נדריות. *מידע"ס*, 78, עמ' 10-16.
- פזמוני לוי, א', שילה, ג', ורוגל, א' (2017). מבט רוד - דוח אקלים בית ספרי לתלמידים להט"ב - דוח מחקר. תל-אביב: ארגון נוער גאה.
- קוד האתיקה של העובדים הסוציאליים, 2018.
- קופפר, ח' (2016). *תחושות וחוויות אפליה של מועסקים מקהילת הלהט"ב בשוק העבודה בישראל*, 2016. ירושלים: משרד הכלכלה, נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה.
- שילה, ג' (2009). עמדותיהם של סטודנטים לעבודה סוציאלית כלפי הומוסקסואליות. *חברה ורווחה*, 4(29), עמ' 455-481.
- American Psychological Association (2009). *Report of the task force on appropriate therapeutic responses to sexual orientation*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Ben-Ari, A. T. (1998). An experiential attitude change: Social work students and homosexuality. *Journal of homosexuality*, 36(2), pp. 59-71.
- Burton, C. M., Marshal, M. P., Chisolm, D. J., Sucato, G. S., & Friedman, M. S. (2013). Sexual minority-related victimization as a mediator of mental health disparities in sexual minority youth: A longitudinal analysis. *Journal of Youth Adolescence*, 42, pp. 394-402.
- Goldbach, J. T., Mereish, E. H., & Burgess, C. (2017). Sexual orientation disparities in the use of emerging drugs. *Substance Use and Misuse*, 52, pp. 265-271.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations. *Psychological Bulletin*, 129(5), pp. 674-697.
- Meyer, I. H. (2015). Resilience in the study of minority stress and health of sexual and gender minorities. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 2(3), pp. 209-213.
- Shilo, G. (in press). LGBs in Israel: Between conservatism and liberalism, religious and nationalism. in: Gerber P. (ed), *Worldwide perspectives on lesbians, gays and bisexuals: Culture, history and law*. Prager Press Research Volumes.
- Shilo, G., Antebi, N., & Mor, Z. (2015). Individual and community resilience factors among lesbian, gay, bisexual, queer and questioning youth and adults in Israel. *American journal of community psychology*, 55(1-2), pp. 215-227.
- Shilo, G., Cohen, O., & Gavriel-Fried, B. (2016). Do same-sex relationships count as family? The effects of personal characteristics, values, and contact on social workers' definitions of same-sex relationships. *Journal of Social Work*, 16(6), pp. 688-707.
- Shilo, G., & Mor, Z. (2014). The impact of minority stressors on the mental and physical health of lesbian, gay, and bisexual youths and young adults. *Health & Social Work*, 39(3), pp. 161-171.
- Spengler, E. S., Miller, D. J., & Spengler, P. M. (2016). Microaggressions: Clinical errors with sexual minority clients. *Psychotherapy (Chicago, Ill.)*, 53(3), pp. 360-366.

הזדמנות מקצועית לשינוי - המלצות ואתגרים

נוכח עובדות ונתונים אלו, ניכר כי לעבודה הסוציאלית בישראל - הן ברמה הארגונית כפרופסיה והן ברמה הפרטנית כאנשי מקצוע - מצפים אתגרים משמעותיים בבואה לעסוק בסוגיות הקשורות לנטייה מינית ולזהות מגדר. להלן כמה המלצות להמשך ההתמודדות עם סוגיות אלו, כדי שנוכל לממש את הוראות הקוד האתי ואת ערכי המקצוע הקוראים לנו לסייע לאוכלוסייה זו:

היכרות ולימוד: הדרך היעילה ביותר לשינוי עמדות בקרב עובדים סוציאליים בנוגע ללהט"ב היא על ידי הגברת ההיכרות עם אוכלוסייה זו ולימוד מאפייניה (שילה, 2009; Ben Ari, 1998).

נוכח התרחבות המענים הניתנים ללהט"ב על ידי שירותי העבודה הסוציאלית, חשוב ביותר שעובדים סוציאליים היוצאים לשדה העבודה יכירו וילמדו על אודות להט"ב. לבתי הספר לעבודה סוציאלית יש תפקיד משמעותי ומכריע במשימה זו: יש צורך להרחיב את הקורסים העוסקים בנטייה מינית וזהות מגדר, הן בלימודי התואר הראשון והן בלימודי התואר השני, להכליל נושאים הקשורים לנטייה מינית ולזהות מגדר בקורסים קיימים (לדוגמה, בקורסים העוסקים במשפחות, בילדים ונוער, בטרואמה, בקשישים) ולשלב סטודנטים בהכשרה מעשית בשירותים ללהט"ב.

יצירת מרחבים לדיאלוג מקצועי פתוח: כפי שלמדנו ממחקרים על עמדותיהם של עובדים סוציאליים כלפי להט"ב (Shilo et al., 2016), ישנם בישראל עובדים סוציאליים שיש להם קושי בקבלת פונים להט"ב ובעיסוק בנושא. לרוב, מדובר בעובדים סוציאליים שערכיהם האישיים ואמונתם הדתית נמצאים בקונפליקט עם נושאים הקשורים לנטייה מינית שאינה הטרוסקסואלית או זהות מגדרית טרנסג'נדרית. מעדויותיהם של עובדים סוציאליים אלו עולה שהם חשים שאין להם מקום להבעת דעה הנוגדת את ה"תקינות הפוליטית", וכי לעמדותיהם אין מקום בשיח המקצועי.

חשוב, לדעתי, לא לבטל קולות אלו ולייצר דיונים ומרחבים לדיאלוג פתוח וכן על אודות הקשיים העולים במפגש שבין אמונה דתית וערכים שמרניים לבין עבודה עם להט"ב. דיאלוג מסוג זה יוכל לסייע הן להגברת המודעות לקשיים שחווים להט"ב ולצורך שלהם בסיוע ובטיפול של אנשי מקצוע, והן למציאת פתרונות יצירתיים לגישור בין קשיים אישיים ומקצועיים שיש לחלק מהעובדים הסוציאליים לעסוק בנושא זה. לבין ערכי המקצוע והמחויבות המקצועית לסייע לאוכלוסייה זו.

הנגשת שירותים קיימים: אחד הקשיים שחווים להט"ב בבואם לקבל סיוע מעובדים סוציאליים הוא החשש שמא לא יובנו, שיתייחסו אליהם בצורה שלילית או שלא יכירו בקיומם ובצורכיהם (Spengler, Miller, & Spengler, 2016). כדי לסייע בהנגשת שירותים קיימים ללהט"ב, יש צורך בהגברת המודעות לצרכים המאפיינים אוכלוסייה זו ובחשיבה מחודשת על המדיניות של השירות כלפי להט"ב.

אחת הדרכים להנגיש שירותים קיימים היא מודעות לקיומם של פונים שאינם הטרוסקסואלים או סיסג'נדרים ובהתאם לבצע את הפעולות הבאות: שינוי הטפסים הקיימים בשירות (לדוגמה, כך שיכללו ניסוחים מכלילים כגון: "הורה" במקום "אב" או "אם", אפשרות לרישום מגדר שאינו רק "גבר" או "אישה"); שיבוץ שאלות מכלילות באינטייקים (לדוגמה: שאלה על זוגיות באופן כללי, במקום ההנחה שבן/בת הזוג, אם קיימים, הם מהמגדר השני); היכרות עם מאפייני התרבות הגאה, כך שפונים להט"ב יחושו כי אנשי המקצוע מכירים את הסוגיות הייחודיות הקשורות לחייהם ומודעים להן, ועוד.

פיתוח מחקר וידע: לאור פיתוחם של שירותים חדשים ללהט"ב, חשוב להמשיך במחקר ופיתוח הידע על אודות להט"ב במקצוע העבודה הסוציאלית. זאת, על ידי מחקרי הערכה של תכניות מתפתחות, מחקרים אקדמיים באוכלוסייה הלהט"בית והכללת שאלות הקשורות לנטייה מינית ולזהות מגדר במחקרים הנערכים בעבודה סוציאלית, כדי ללמוד יותר על מאפייני אוכלוסייה זו וצרכיה. חשוב להנגיש ידע מצטבר זה לקהילה המקצועית המקומית בדמות מאמרים בכתבי עת מקצועיים לעבודה סוציאלית (גם בעברית) והצגה ככנסים ובהשתלמויות מקצועיות. **סגור ללקוחות להט"ב ופעילויות לשינוי מדיניות:** חשוב שעובדים